

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

KANKLĖS BUVO JO GYVENIMAS

2014-02-07

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Minėjimas

AUTORIUS: Regina Marozienė

DATA: 2014-02

Prano Stepulio 100-mečiui

Kanklės, kanklelės, kanklytės... Jau daugel amžių jūs sidabriniais garsais užliejat lietuvių širdį, raminat supamą kūdikį, sergite ligų kamuojamą, apraudate velionį, maldą lydite Viešpaties karalystėn ar linksminate jaunimą susibūrimuose. Ačiū, pražilusios kanklės, už pasakose, padavimuose tarsi Baltijos pajūrio gintare paslėptą ir išsaugotą pagonišką lietuvių tautos praeitį, už atsakingai iš rankų į rankas mums perduotą protėvių kultūros palikimą...

Šiandien kanklės – ne tik mūsų tautinės kultūros simbolis, muziejinė vertybė, tai ir universalus muzikos instrumentas, jau daugiau nei pusšimtį metų profesionaliai skambantis koncertų salėse Lietuvoje ir už jos ribų. Šio instrumento kelias į mūsų dienas neatsiejamas nuo profesoriaus Prano Stepulio (1913–2007) veiklos, jo indėlis į kanklių, jų repertuaro ir kankliavimo raidą iki šiol lieka neišmatuojamai svarus.

P. Stepulio pažintis su muzika siekia ankstyvuosius vaikystės metus, kai tėvams nuo vokiečių kariuomenės pasitraukus į Rusiją, kartu su savo seneliais ir keturiomis tetomis jis dainuodavo liaudies dainas ir savo pasigaminta dviejų virvelinių stygų skripkele čirpindavo ir niūniuodavo Žališkės kaimo pasilinksminimuose nugirstas melodijas. Tikrą smuiką pavyko įsigyti tik paauglystėje, su juo grieždavo kaimo vestuvėse, pasilinksminimuose. Berniuko vaikystė bėgo gyvenant tai pas senelius, tai piemenaujant pas mamą (ji iš Rusijos, karui pasibaigus, sugrįžo viena, tėvas ir jaunesnysis Prano brolis ten mirė).

Pradžios mokykla Janėnuose, Aukštesnioji komercijos mokykla ir suaugusiųjų gimnazija Kaune – taip prasidėjo P. Stepulio kelias į mokslus. Kaune susipažino su liaudies instrumentais: Lietuvos kanklininkų draugijos kursuose net aštuonerius metus mokėsi pas žymų suvalkiečių kanklininką Praną Puskunigį ir kanklių tobulintoją Justiną Strimaitį. Tai ir tapo lemtingu posūkiu P. Stepulio gyvenime. 1937 m. pašauktas į Lietuvos kariuomenę suorganizavo skudutininkų grupelę, karinio dalinio vadovybei leidžiant koncertuodavo su J. Strimaičio kanklininkais. Koncertai vykdavo

ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Estijoje.

Po kariuomenės – studijos Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Filologijos fakultete. Teko tenkintis laisvojo klausytojo statusu, nes nebuvo mokėsis lotynų kalbos (ją reikėjo studijuoti papildomai). Ryšys su kanklių muzikos kursais išliko, J. Strimaičiui pasitraukus iš vadovo pareigų, jas perėmė P. Stepulis. Šalia įprastinių koncertų, P. Stepulio vadovaujami kursantai kas savaitę kankliuodavo Kauno radiofone. 1940 m. P. Stepulį buvęs mokytojas J. Strimaitis rekomendavo į Vilniuje kuriamą dainų ir šokių liaudies ansamblį. Toliau – darbas ansamblyje, nutrauktos filologijos studijos Vilniaus universitete. 1945 m. P. Stepulis baigė obojaus klasę Vilniaus muzikos mokykloje, tais pačiais metais pradėjo dirbti tuometinės Valstybinės konservatorijos (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija, LMTA) Liaudies instrumentų katedroje, 1950 m. įgijo obojininko solisto ir pedagogo kvalifikaciją.

Tai tik sausi faktai, atspindintys ilgą ir nelengvą Maestro kelią į muzikos pasaulį. Tačiau prasmingiausia prof. P. Stepulio veikla neatsiejama nuo jo darbų dainų ir šokių ansamblyje ir ypač LMTA Liaudies instrumentų katedroje. Ten buvo nuveikti patys reikšmingiausi darbai: 20 metų vadovauta Valstybinio dainų ir šokių ansamblio „Lietuva“ kanklių grupei, 47 metai atiduoti pedagoginiam darbui dabartinėje Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, iš jų 17 vadovauta Liaudies instrumentų katedrai. Tai ne vien išpūdingi skaičiai, tai – galybė koncertų Lietuvoje ir svetur, tūkstančiai valandų, praleistų su meistrais P. Serva, P. Kupčiku tobulinant kankles, su kompozitoriais diskutuojant apie naujus kūrinius ir jų atlikimo kanklėmis galimybes. Išugdyti 35 aukščiausios kvalifikacijos kanklininkai, pedagogai, kolektyvų vadovai: A. Žemaitis, R. Paskačimaitė-Tamošaitienė, Z. Mažuknaitė-Stepulienė, M. Gaščiauskaitė-Baltrėnienė, I. Balčytytė-Nomicienė, A. Prusevičius, L. Gadliauskas, L. Juodytė-Naikelienė, A. Česienė, D. Kubiliūtė-Čičinskienė, A. Žvinytė-Juškevičienė ir kt. Toks gausus mokinių, bendraminčių ir pasekėjų būrys – pedagogo gyvenimo įprasminimas ir laimė.

Aranžuota per pusšimtis kūrinių kanklėmis bei kanklių ansambliui, publikuoti 7 metodiniai-moksliniai darbai, 33 straipsniai, redaguoti 7, recenzuoti 14 leidinių, vadovauta 20 studentų diplominių darbų. Tai tik menka dalis tų darbų, kuriuos kruopščiai ir tyliai darė šis talentingas ir savo darbui atsidavęs žmogus. Skaičiais neišmatuosi pastangų ir laiko, kurį profesorius skyrė ugdydamas akademinio kankliavimo techniką, rengdamas dar ir šiandien konkurento nesulaukusį vadovėlį „Kanklės“, kitas metodines priemones, mokymo programas, burdamas studentų kamerinius ansamblius, konsultuodamas mėgėjų meno kolektyvus, organizuodamas dainų šventes, dalyvaudamas įvairiuose konkursuose, festivaliuose, perklausose, seminaruose, konferencijose ir kituose renginiuose. P. Stepuliui iki pat gilos senatvės nuoširdžiai rūpėjo šis muzikos instrumentas, kuris, regis, jam seniai buvo tapęs trečiuoju vaiku. Jau būdamas labai garbaus amžiaus jis vis dar domėjosi kanklių ir kankliavimo aktualijomis, kartais apsilankydavo koncertuose.

Apie profesorį P. Stepulį kalbamės su buvusiu jo studentu, kolega, ilgamečiu Lietuvos muzikos ir teatro akademijos pedagogu, dekanu profesoriumi Valentu Leimontu.

- Gerbiamas profesoriau, esate minėjęs, kad Praną Stepulį pažinojote net 55 metus. Tai ištis ilgas gyvenimo laikotarpis. Kokia buvo pažinties pradžia?

- 1952 metai, Vilnius. Pagal paskyrimą pradėjau dainuoti Dainų ir šokių liaudies ansamblio chore. Pirmosios repeticijos, pirmieji koncertai ir artimesnės pažintys su kolektyvo vadovais. Jau tada šalia J. Švedo, J. Lingio ryškėjo P. Stepulio asmenybė. Jis man ir, manau, visiems ansambliams atrodė itin darbštus, rūpestingas ir taurus. Subūręs ir išugdęs ansamblio kanklininkų grupę, jis ruošė naujesnę, tobulesnę kankliavimo metodiką, bendradarbiaudamas su instrumentų meistru P. Serva tobulino kankles, plėtė jų technines ir menines galimybes. Trūkstant repertuaro P. Stepulis paruošė orkestro partitūras šokiams „Siaudėlė“, „Dzūkų kadrilis“, skudučių ansamblui parašė pjeses „Trepsiukas“ ir „Šokis-sutartinė“. Jis buvo ne tik J. Švedo bendražygis, bet ir aukštos kvalifikacijos muzikas.

Galimybė artimiau pažinti P. Stepulį atsirado man įstojus į tuometinę Lietuvos konservatoriją ir pasirinkus birbynės ir dirigavimo specialybes. P. Stepulis Liaudies instrumentų katedroje dirbo nuo pat jos įkūrimo (1945). Trejetą metų lankiau jo praktinį liaudies instrumentų pažinimo kursą. Mano kankliavimas buvo skurdokas. P. Stepulis suvokė, kad aš, dirbdamas ansamblyje, po savaitę ar net kelias gastroliuodamas, ne visuomet turėjau galimybę tinkamai pasirengti jo paskaitoms, todėl savo reiklumu manęs labai nevargino. Paskaitos būdavo gyvos, su pasišnekėjimais. P. Stepulis buvo autoritetas ir katedros pedagogams, ir studentams.

- Tikriausiai Maestro labiau pažinote dirbdamas kartu su juo Liaudies instrumentų katedroje?

- Kai 1962 m. buvau pakviestas dėstyti Liaudies instrumentų katedroje, ten jau dirbo 7 pedagogai ir studijavo per 20 studentų. P. Stepulis katedroje kankliuoti mokė jau ne vienas - nuo 1955 m. dirbo jo išugdytos talentingos kanklininkės Z. Mažuknaitė-Stepulienė ir R. Paskačimaitė-Tamošaitienė. Katedros posėdžiuose, egzaminų ir koncertų aptarimuose savo nuomonę reikėdavo išsakyti visiems pedagogams. P. Stepulio pastabos būdavo taiklios, vertinimai - svarūs. Jis niekada nėra pasakęs aštresnio žodžio ar užgaulios pastabos. Darbas katedroje vyko ramiai ir ritmingai. Profesoriaus J. Švedo sukurta nuoširdi ir draugiška atmosfera nekontrastavo su griežta tvarka. P. Stepulis toje aplinkoje buvo pavyzdys ir pedagogams, ir studentams. Jo kuklumas, sąžiningumas ir kompetencija buvo nepralenkiami. Nuoširdus dzūkiškas humoras puikiai derėjo su pagarba oponentui. Specialybės paskaitose jis būdavo ne tik kruopštus, bet ir geranoriškai reiklus. Profesoriaus dėstymo metodika ne visuomet atitikdavo kai kurių gabesnių, bet ne itin darbščių studentų individualius polinkius. Bet galutiniai darbo rezultatai būdavo geri.

- Profesorius 1970 m. tapo Liaudies instrumentų katedros vedėju. Jai vadovavo net 17 metų. Kaip galėtumėte apibūdinti šį laikotarpį?

- Pasiligojus J. Švedui katedros vedėjo rūpesčius teko perimti prof. P. Stepuliui. Nors jie kartu dirbo dvidešimt penkerius metus ir P. Stepulis buvo perpratęs prof. J. Švedo vadovavimo praktiką, imtis atsakomybės ir daryti savarankiškus sprendimus buvo nelengva. Katedra plėtėsi, išaugo studentų skaičius ir pedagogų gretos. Kasdieninis profesoriaus P. Stepulio rūpestis ir pareigingumas palaikė darbiningą atmosferą. Jis buvo principingas, reiklus, savo nuomonę visuomet ramiai argumentuodavo. Tuo laikotarpiu man, kaip dekanui, su profesoriumi tekdavo dažnai bendrauti - derinti įvairius klausimus dėl mokymo programų, kolektyvų koncertų, konkursų, studentų ir jų

pedagogų veiklos.

Dar nuo J. Švedo vadovavimo katedrai laikų buvo išlikęs reikalavimas studentų orkestrui per semestrą surengti bent vieną viešą koncertą, t. y. per mokslo metus reikėjo parengti bent dvi orkestro koncertines programas. Prieš kiekvieną koncertą prof. P. Stepulis suderindavo orkestro kankles. Katedroje vykdavo koncertų aptarimai, kurie būdavo protokoluojami. Profesorius niekada aštriai nekritikuodavo nepasisekusių koncertų, jis tik profesionaliai ir labai dalykiškai apibūdindavo stipriąsias ir silpnąsias pasirodymo puses. Savo abejonių viešai neišsakydavo. Man imponavo profesoriaus geranoriškumas, jo spinduliuojama angeliška ramybė. Jis visuomet būdavo linksmas, geros nuotaikos. Tai tikro dzūko charakteris.

Profesorius su katedros pedagogais elgdavosi labai tolerantiškai, diplomatiškai, neviešindavo iškilusių problemų. Jas stengdavosi išspręsti kaip galima efektyviau ir geranoriškiau. Gabūt kartais kai kurie pedagogai ir papiktnaudžiaudavo jo tolerancija...

- Ar nemanote, kad Maestro pastangos ir nuveikti darbai ne visada būdavo deramai įvertinami kolegų?

- Yra keletas faktų (jų liudininkas pats buvau), kurie neturėtų likti liaudies instrumentų muzikos istorijos paraštėse. Kamerinio ansamblio (vėliau pavadinto „Sutartine“), dalyvavusio 1957 m. Maskvoje vykusiame VI pasauliniame jaunimo ir studentų festivalyje, kūrimas ir laimėjimai, deja, nebuvo susieti su prof. P. Stepulio vardu. O juk jis ir J. Švedas šį ansamblį subūrė, šlifavo kiekvieną kūrinį repetuojant Vilniuje ir rengiantis konkursams Maskvoje. Ansambliui iš festivalio grįžus su apdovanojimais, P. Stepulio įnašas buvo demonstratyviai nutylėtas.

Norisi prisiminti dar vieną, deja, gana trumpą prof. P. Stepulio veiklos epizodą. 1962 m. konservatorijoje buvo suburtas kanklių ansamblis, jis atlikdavo originalias ir aranžuotas lietuvių kompozitorių pjeses ir dainų akompanimentus. Į koncertų sales ansamblis neišėjo, bet keliolika kūrinų įrašė radijo fondams. Didelį malonumą teko patirti, kai ansamblis akompanavo žymiai mūsų dainininkei Beatričei Grincevičiūtei. Pasigėrėjimą kėlė itin atsakingas ir kūrybiškas jos ir profesoriaus požiūris į liaudies dainą, jos mintį ir nuotaiką. Tai buvo dviejų nuostabios dvasios ir gilaus proto menininkų bendravimas.

- Esate minėjęs, kad Jums teko su Maestro bendrauti ir neformalioje aplinkoje...

- Profesorius buvo prisiekęs meškeriotojas ir patyręs grybautojas. Turėdamas laisvo laiko jis niekuomet nepraleisdavo progos pasimėgauti šiais užsiėmimais. Man teko keletą dienų su juo praleisti žūklaujant Strėvos vandenyse ir keletą kartų grybauti Paluknės pušynėliuose.

P. Stepulis domėjosi istorija, filosofija, kartais cituodavo Vydūną, gilinosi į tautų formavimosi istoriją. Profesorius buvo labai darbštus ir nagingas žmogus. Labai mėgo dirbti sode. Ten visas ūkis buvo jo rankomis sukurtas...

Bendravau su Stepuliu šeima visos mūsų pažinties laikotarpiu. Mes kiekvienais metais

tradiciškai atviruku ir simboline dovana sveikindavome vienas kitą Naujų metų proga. Kaip gražų atminimą apie mūsų draugystę saugau P. Stepulio man padovanotą istorinę knygą. Mus su Maestro siejo draugiškas ryšys ir abipusė pagarba. Ne kartą apie prof. P. Stepulį ant popieriaus teko guldyti šiltus prisiminimus, jie buvo publikuoti prof. A. Vyžinto sudarytoje monografijoje apie jį, įvairiuose žurnaluose, laikraščiuose.

- Jei prof. P. Stepulis gyventų ir dirbtų šiandien, kokia, Jūsų manymu, būtų jo dabartinė profesinės veiklos strategija?

- Ne paslaptis, kad šiandieninės valdžios formuojama kultūros politika yra ne itin palanki tautinės muzikos sklaidai Lietuvoje. Darbai, kuriuos anuomet darė Jonas Švedas, Pranas Stepulis ir kitos asmenybės, šiandien, valdžios požiūriu, kurią atspindi liaudies instrumentų situacija Lietuvoje, yra nebūtini. Tik dėl pavienių pedagogų, kolektyvų vadovų begalinio entuziazmo ir pasiaukojimo šiandien mes dar turime tai, ką paveldėjome iš šio žanro patriarchų J. Švedo, P. Stepulio, P. Samučio ir kitų.

Vis dėlto manau, kad jei prof. P. Stepulis šiandien būtų tarp mūsų, jis savo darbais, sąžiningai ir tyliai atliekamais, bandytų sudaryti kuo palankesnę nuomonę apie liaudies instrumentus, tautinę muziką. Maestro ir šiandien, manau, būtų autoritetas, kuris burtų visus šio žanro mylėtojus ir puoselėtojus.

Antrinant prof. V. Leimonto mintims, galima patvirtinti, kad šiandienos ir rytdienos jaunosioms „liaudininkų“ kartoms Prano Stepulio fenomenas yra ir išliks tobuliausias atsidavimo savo profesijai pavyzdys. Šis kūrėjas kanklėms paskyrė net 60 gražiausių savo gyvenimo metų. Profesoriaus nuveiktus darbus stengiamasi įamžinti ne tik monografijose, straipsniuose. Perfrazuodami paties P. Stepulio kadaise pasakytus žodžius, galime teigti, jog tai, kad šis dvasingas liaudies muzikos instrumentas plačiai skamba Lietuvoje, yra mūsų visų laimė ir paguoda. O skamba jis beveik kiekvieno Lietuvos miesto ir miestelio muzikos, meno mokykloje, konservatorijose, Muzikos ir teatro akademijoje, kultūros centruose, bendrojo lavinimo mokyklose, koncertuose, festivaliuose, dainų šventėse, įvairiuose projektuose Lietuvoje ir svetur. Šiandien prof. P. Stepulio mokinių dėka kankliavimas Lietuvoje pasiekė brandą, kanklininkai sulaukia solidaus įvertinimo tarptautiniuose konkursuose, festivaliuose.

Apie profesoriaus darbų reikšmę ir indėlį į mūsų šalies kultūros istoriją buvo kalbėta 2013 m. balandžio 11 d. LMTA Liaudies instrumentų ir akordeono katedros surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Liaudies instrumentinė muzika: tradicija ir dabartis“, skirtoje prof. P. Stepulio 100-mečiui. Joje dalyvavo žymūs liaudies instrumentinės muzikos tyrinėtojai, atlikėjai, pedagogai iš Lietuvos, Suomijos, Rusijos, Baltarusijos. Konferencijos medžiaga netrukus suguls į pranešimų rinkinį.

Nuo 2004 m. Šiauliuose kas ketveri metai vyksta tarptautinis Prano Stepulio kamerinių liaudies instrumentinės muzikos ansamblių konkursas-festivalis, kuriame dalyvauja geriausi šalies ir Latvijos, Estijos, Rusijos, Baltarusijos, Austrijos kolektyvai. Šių metų gegužę šis renginys įvyko jau trečią kartą. 2013 m. gruodžio 15 d. Vilniaus šv. Jonų bažnyčioje buvo surengtas atminimo koncertas, skirtas prof. P. Stepulio 100-mečiui. Jame dalyvavo žymiausias Lietuvos kanklininkės, pedagogės, dainavo buvusi

Maestro studentė Irena Milkevičiūtė. Vakaro iniciatorė – taip pat buvusi prof. P. Stepulio studentė, LMTA Liaudies instrumentų ir akordeono katedros vedėja profesorė Lina Naikelienė. 2014 m. jos iniciatyva planuojama išleisti profesoriaus atminimui skirtą straipsnių rinkinį „Tautos skambesiai“.

Apmaudu, kad mūsų Kultūros ministerija atsisakė remti šią gražią profesoriaus, o kartu ir viso liaudies instrumentinės muzikos žanro, sukaktį. Tai tik dar kartą įrodo kultūros politikos nebuvimą. O tai, manyčiau, didelis nuostolis ne tik visam liaudies instrumentinės muzikos žanrui. Tai juoda dėmė visai mūsų šalies kultūrai. Lieka tik tolerantiškai atsidusti, kaip tai ne kartą darė mūsų Maestro...

Esu dėkinga likimui, kad galėjau asmeniškai šiek tiek pabendrauti su profesoriumi (nors akademijos koridoriuose jo sutikti jau nebeteko), iš pirmų lūpų išgirsti atsakymus į man rūpimus kanklių ir kankliavimo raidos klausimus. Visuomet žavėjausi profesoriaus ir jo žmonos, žymios kanklininkės ir ilgametės LMTA pedagogės Zitos Stepulienės inteligencija ir žmogišku paprastumu, nuoširdžiu dėmesiu, rodomu kiekvienam juos aplankančiam žmogui. Imponavo fenomenali profesoriaus atmintis. Jis be menkiausios abejonės galėdavo pasakyti, kelintais metais buvo parašytas vienas ar kitas kūrinys, kas pirmasis jį pagrojo arba kada buvo atlikta kuri nors kanklių modifikacija. Jis buvo kanklių istorijos, kurią pats ir kūrė, gyvasis liudininkas, metraštininkas. Žmogus, kuriam kanklės buvo jo gyvenimas...